

กลยุทธ์การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต
สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก*

Strategy for the development of the quality of instructional management
in Bachelor's Degree Program Buddhist Management Faculty of Social Sciences
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Eastern in Campus

พระมหากิติ สร้อยมาลา**

มานพ แจ่มกระจ่าง***

ดุสิต ชาวเหลือง****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก 2) พัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก และ 3) ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ใช้กับหน่วยวิทยบริการภาคตะวันออก

ระเบียบวิธีวิจัยใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ พระและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นผู้บริหาร ผู้สอน ผู้เรียน และผู้ใช้งานบัณฑิต จำนวน 399 รูป/คน สุ่มตัวอย่างแบบสัดส่วน จากประชากร 956 รูป/คน เครื่องมือเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม ซึ่งมีค่าความเชื่อมั่น ทั้งฉบับเท่ากับ 0.95 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าคะแนนเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation) การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บข้อมูลจากการระดมสมอง (Brain storming) โดยการวิเคราะห์ SWOT จากผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 12 รูป/คน เลือกแบบเจาะจงจากผู้เชี่ยวชาญ และตรวจสอบข้อมูลจากผู้มีส่วนร่วม ในการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) จำนวน 9 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลจากทั้งสองขั้นตอนโดยการพรรณนาความ

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า

1. สภาพการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการภาคตะวันออก พบว่า มีแนวทางดำเนินงานใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านหลักสูตรและการเรียนการสอน สามารถสร้างเอกลักษณ์ของสถาบัน เข้าใจหลักสูตรบูรณาการรายวิชา 2) ด้านบุคลากร อาจารย์ประจำหลักสูตรมีคุณวุฒิตรงสาขาวิชา ผู้สอนมีความรู้และองค์ความรู้เชิงความสัมพันธ์กับหน่วยงานอื่นๆ 3) ด้านการส่งเสริมวิชาการ มีการทำงานแบบเชิงรุกและเชิงรับ มีแหล่งค้นคว้า ข้อมูลเพื่อการพัฒนาความรู้และผลงานทางวิชาการ 4) ด้านการวัดและประเมินผล มีกฎเกณฑ์ ระเบียบแบบแผนสามารถเผยแพร่เอกสาร กลไกหลักในการขับเคลื่อนการประเมินผล และ 5) ด้านงบประมาณ มีแผนกลยุทธ์ทางการเงิน แผนป้องกันความเสี่ยง และแผนการจัดหาครุภัณฑ์ที่ทันสมัย

*ดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

**นิสิตหลักสูตรดุชนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการศึกษาและการพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

***รองศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

****ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม ภาควิชาการอาชีวศึกษาและพัฒนาสังคม คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัย

2. การพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก พบว่า กลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน ประกอบด้วย 1) การให้ความสำคัญต่อการวางแผนปรับปรุงคณะกรรมการพิจารณาการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน 2) การให้ความสำคัญต่อการวางแผนพัฒนาระบบสารสนเทศ เพื่อเพิ่มช่องทางการส่งข่าวสารและข้อมูล 3) มีการสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมจากหน่วยงานภายนอก 4) มหาวิทยาลัยมีองค์ความรู้เฉพาะด้านทำให้มีการนำเสนอความรู้ ข้อมูลข่าวสารทางพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง

3. ความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน พบว่า กลยุทธ์ที่สามารถนำไปใช้ได้กับการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก ประกอบด้วย 1) หลักการจัดการตามหลักพุทธศาสนา 2) วิทยาการสมัยใหม่ 3) การจัดการตามแนวพุทธได้อย่างมีประสิทธิภาพ 4) การประยุกต์ใช้ในการบริหารกิจการพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : การจัดการเชิงพุทธ/ การจัดการเรียนการสอน/ หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก

Abstract

The purposes of this research are 1) To study the instruction condition in the Buddhist Management, B.A, Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University; Learning Resource Unit Management of Eastern Region. 2) To develop strategies for instruction in Buddhist Management, B.A, Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University; Learning Resource Unit Management of Eastern Region. 3) To study the possibilities to apply the strategies for development instruction in Buddhist Management, B. A, Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University to the Learning Resource Unit Management of Eastern Region.

The research methodology used in this study is mixed methods research which is quantitative research and qualitative research. In the quantitative research, data was collected from the sample group which is monks and laities. Sample group consists of executives, teachers, students, and employers. The sample size is 399 monks/laities. The sample group was selected from a population which size is 956 monks/laities. Data collection tool is questionnaire which overall internal reliability is 0.95. Statistics measurement used in data analysis is mean and standard deviation. In the qualitative research, data was collected by brainstorming. The SWOT analysis was used in the 12 executives (monks/laities). The sample group was specifically selected by the expert (s). Data check was done by participants in the focus group discussion. The group size is 9 monks/laities. Data from both qualitative and quantitative research was analyzed by descriptive analysis.

The findings of this study were as follows:

1. The instruction condition in the Buddhist Management, B.A., Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University; Learning Resource Unit Management of Eastern Region : it was found that 5 guidelines available 1) Curriculum and instruction-It is possible to create the identity of the institute and to understand the integrated curriculum in each subject. 2) Personnel –

Teachers are qualified following the requirements in each curriculum. Teachers are well-trained and educated in their own field as well as other related fields.3) Academic Support – It is both passive and active work. The information resources are available for education and academic research. 4) Measurement and Evaluation – It was done following standard regulations and forms. The document about the main mechanism in the evaluation process can be published. 5) Budget – The financial strategies, risk prevention plan and modern durable goods purchase plan.

2. Strategies development for instruction in Buddhist Management, B.A., Faculty of Social Science, Mahachulalongkornrajavidyalaya University; Learning Resource Unit Management of Eastern Region. It was found that the instruction strategies consist of 1) To prioritize to plan for improvement in the board of committee of instruction development. 2) To emphasize on development plan in information technology for the purposes of increasing ways in news and information notification. 3) To create network and participation from other organization. 4) Specific knowledge – The university is well-known for specific knowledge resulting in proper communication about Buddhism.

3. The possibilities to apply the instruction strategies – It was found that the possible strategies, for the instruction in the Buddhist Management, B.A., the Learning Resource Unit Management of Eastern Region, are 1) The management principles following to the Buddhist dhamma 2) Modern technology 3) The effective Buddhist management 4) To apply to manage the Buddhist.

Keywords : Buddhist management/ Instructional management/ Eastern Campus

บทนำ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ จัดอยู่ในประเภทเฉพาะทางที่เน้นการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีขึ้นไป มีการจัดการเรียนการสอน ทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคทั่วประเทศ ในลักษณะหลักสูตรสถาบันสมทบของมหาวิทยาลัยการจัดการเรียนการสอนของทุกแห่งใช้หลักสูตรกลางของมหาวิทยาลัยเป็นหลักสูตรปรับปรุง และจัดทำใหม่ตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ หน่วยงานวิทยบริการชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี (กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี เลขที่ ศธ 6100.3/291 ลงวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2556) ผลกระทบจากสถานการณ์ภายนอกในการพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องพัฒนาหลักสูตรในลักษณะที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ทั้งนี้ จะต้องมีความประสานเชื่อมโยงสอดคล้องกับวิวัฒนาการของกระแสโลกาภิวัตน์ โดยการผลิตบุคลากรทางด้านการจัดการที่จำเป็นต้องมีความพร้อมที่จะปฏิบัติงานได้ทันทีและมีศักยภาพสูง ในการพัฒนาตนเองให้เข้ากับลักษณะงานทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ รวมถึงความเข้าใจในผลกระทบของบริบทของสังคม โดยต้องปฏิบัติตนอย่างมีอาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเป็นไปตามนโยบายและวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยด้านมุ่งสู่ความเป็นเลิศ ในการเป็นศูนย์กลางการศึกษาพระพุทธศาสนาบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานคุณวุฒิอุดมศึกษา (TQF) ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในในระดับหลักสูตร ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2559, 2559, หน้า 39) ในการผลิตบัณฑิต เพื่อให้บัณฑิตมีคุณลักษณะพึงประสงค์และเป็นบัณฑิตที่มีคุณภาพ การดำเนินงานและการบริหารงานระดับหลักสูตรถือว่าสำคัญที่สุด ซึ่งควรมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับหลักสูตร มีโอกาสทางกายภาพดี แต่ยังมีขาดสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้เชิงวิชาการ ที่จำเป็นและเหมาะสมกับนิสิตในยุคปัจจุบัน และ

หลักสูตรในแต่ละส่วนงานยังขาดการดำเนินการด้านการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าศึกษาและการจัดกิจกรรมเสริมสร้างศตวรรษที่ 21 ยังไม่สามารถนำไปเพิ่มพูนศักยภาพของบัณฑิตได้ จึงส่งผลให้มีอัตราการออกกลางคันเป็นจำนวนมาก ดังนั้น การจัดการเชิงพุทธ ควรเน้นที่การเสริมสร้างแนวทางการจัดการโดน้อมนำเอาหลักธรรมทางพุทธศาสนามาใช้ คือ ปัจจยภายนอกหรือ ปรโตโฆสะ (อกุศลมูล) แก่ไขโดยกัลยาณมิตรและปัจจยภายใน หรือโยนิโสมนสิการ (กิเลสและทิวฏฐิ) แก่ไขโดยระเบียบวิธีคิดแบบโยนิโสมนสิการ (ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์, 2558, หน้า ข)

หน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคตะวันออก ทั้ง 4 แห่ง มีหลักสูตรที่มีความหลากหลายในพื้นที่ จึงควรสร้างระบบการจัดการสิ่งสนับสนุนการเรียนรู้เชิงวิชาการ เพื่อให้อาจารย์สอนทุกแห่งมีการจัดการเรียนการสอนที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน และนำองค์ความรู้แต่ละแห่งมาแบ่งปันกัน เพื่อสร้างศักยภาพของหลักสูตรให้มีผลลัพธ์ที่ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการภาคตะวันออก
2. เพื่อพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก
3. เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปใช้กับหน่วยวิทยบริการภาคตะวันออก

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากร

การศึกษาค้นคว้านี้ เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed methods research) ประกอบด้วยข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลใน 3 ระยะ กล่าวคือ ระยะที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอนหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ด้วยการตอบแบบสอบถาม (Questionnaire) และการระดมสมอง (Brain storming) เป็นการวิเคราะห์หาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค (SWOT Analysis) โดยมีผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษา อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ นักวิชาการศึกษา ด้านพระพุทธศาสนา นักวัดผลและประเมินผลหลักสูตรการศึกษา ระยะที่ 2 พัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน ด้วยการสนทนากลุ่มเฉพาะ (Focus Group Discussion) โดยมีพระและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิมาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสัมภาษณ์ เพื่อหากลยุทธ์การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน ระยะที่ 3 การศึกษาความเป็นไปได้ในการนำกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน ไปใช้กับหน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก

2. ขอบเขตด้านการวิเคราะห์วิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยนี้ แบ่งเป็น 4 กรณี คือ การตอบแบบสอบถาม การระดมสมอง การสนทนากลุ่ม และการศึกษาความเป็นไปได้ โดยได้นำขั้นตอนของการวิเคราะห์ข้อมูล เชิงปริมาณด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป และการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จำนวน 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย การตีความข้อมูล (interpretative) การเปรียบเทียบข้อมูล (constant comparison) การสังเคราะห์ข้อมูล (synthesis) และการสรุปข้อมูล (generalization)

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ 1. คณาจารย์ที่สอนในหลักสูตร ผู้บริหารสถานศึกษา หน่วยวิทยบริการ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2. นิสิตที่เป็นบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่ศึกษาในปัจจุบัน สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ 3. นิสิตที่สำเร็จการศึกษาไปแล้ว และ 4. หน่วยงานผู้ใช้งานบัณฑิตของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย การวิจัยเชิงปริมาณ โดยการเก็บแบบสอบถามจากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ โดยการเปิดตารางสำเร็จรูปของ Krejcie and Morgan ได้กลุ่มตัวอย่าง 399 รูป/คน และผู้วิจัยได้ทำการสุ่มตัวอย่างแบบหลายขั้นตอน ในหน่วยวิทยบริการทั้ง 4 แห่ง คือ จังหวัดชลบุรี ระยอง สระแก้ว และจันทบุรี เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการระดมสมอง (Brain storming) โดยการวิเคราะห์ SWOT เพื่อสร้างกลยุทธ์เบื้องต้น จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ซึ่งเป็นผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้แทนประธานหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ และหน่วยงานผู้ใช้งานบัณฑิต แห่งละ 3 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 12 รูป/คน และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็นผู้ทรงคุณวุฒิจากบุคคลภายนอกมาเป็นผู้เชี่ยวชาญในการสนทนากลุ่มครั้งนี้ จำนวน 9 รูป/คน เป็นการทบทวนและพัฒนากลยุทธ์ที่ได้สร้างแล้ว นำมาพัฒนาแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) โดยมีผู้เกี่ยวข้องซึ่งเป็นทั้งพระภิกษุสงฆ์และคฤหัสถ์ ทั้งนี้ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงกว้างเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนและแนวทางการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

เครื่องมือเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยการศึกษาค้นคว้าจากเอกสารหนังสือต่างๆรวมทั้งขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 3 ฉบับ ประกอบไปด้วยคำถามปลายปิด (Closed-ended questions) และคำถามปลายเปิด (Open-ended questions) โดยแบ่งโครงสร้างของแบบสอบถามเป็น 3 ฉบับ ดังนี้ ฉบับที่ 1 แบบสอบถามสำหรับคณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ฉบับที่ 2 แบบสอบถามสำหรับนิสิตและคฤหัสถ์ ซึ่งเป็นผู้เรียน ฉบับที่ 3 แบบสอบถามสำหรับหน่วยงานผู้ใช้งานบัณฑิต

ผู้วิจัยนำเครื่องมือที่ปรับปรุงตามความคิดของผู้เชี่ยวชาญไปทดลอง (try out) ณ หน่วยวิทยบริการ วัดพระรูป อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี กับผู้เรียนที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) จำนวน 30 ชุด วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Coefficient Alpha, 1970, p. 161) โดยผลจากการนำไปทดลองใช้ พบว่า แบบสอบถาม มีความเที่ยงของแบบสอบถามทั้งฉบับเท่ากับ 0.95

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการเก็บข้อมูลใช้วิธีให้กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง ทั้งนี้ ผู้วิจัย ได้มีการชี้แจงที่มาและวัตถุประสงค์ให้กับกลุ่มตัวอย่างทราบ รวมทั้งวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อให้เกิดความเข้าใจตรงกันตามขั้นตอน

การเก็บรวบรวมข้อมูลในเชิงปริมาณ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขอนหนังสือจากคณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา เพื่อขอความร่วมมือไปยังกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ที่ตอบแบบสอบถามและแบบประเมิน

- 1) สร้างแบบสอบถามผู้ที่เป็นนิสิตทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์
- 2) สร้างแบบสอบถามผู้ที่เป็นอาจารย์ เจ้าหน้าที่ทั้ง 4 หน่วยวิทยบริการฯ
- 3) สร้างแบบสอบถามผู้ที่ใช้งานบัณฑิต ทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์

2. ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง ก่อนเริ่มเก็บข้อมูลในแต่ละหน่วยงาน ผู้วิจัยดำเนินการโดยชี้แจงวัตถุประสงค์และวิธีการตอบแบบสอบถามกับกลุ่มตัวอย่าง โดยขออนุญาตหน่วยงานที่มีภารกิจด้านปฏิบัติการวิชาชีพ การบริหารงานทั่วไปและติดตามเก็บแบบสอบถามด้วยตนเอง

3. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามทุกชุดภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล จากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งหากไม่ครบถ้วน จะมีการเก็บข้อมูลเพิ่มเติม เพื่อให้แบบสอบถามมีความครบถ้วนสมบูรณ์มากที่สุด

4. สรุปผลการรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถามและแบบประเมิน

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำผลคะแนนที่ได้จากแบบสอบถามทั้งหมดไปวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติสำเร็จรูป ดังนี้

1. ข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพส่วนตัวของผู้ให้ข้อมูล วิเคราะห์ด้วยค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage)

2. การวิเคราะห์กลยุทธ์การพัฒนาจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยหน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออก ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการหาค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) เพื่อวัดระดับของการแนวทางการพัฒนา

ผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัยเชิงปริมาณ

1) ผลวิจัยเกี่ยวกับผู้สอนของอาจารย์และผู้บริหารต่องานในหน้าที่การจัดการเรียนการสอน พบว่า งานในหน้าที่การจัดการเรียนการสอน ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 2.88, SD = 1.416$) โดยงานในหน้าที่การจัดการเรียนการสอน มีอันดับมากที่สุด คือ ผู้เรียนสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ($\bar{X} = 2.92, SD = 1.428$) งานในหน้าที่การจัดการเรียนการสอน น้อยที่สุด คือ แผนการสอนสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ($\bar{X} = 2.85, SD = 1.429$) อยู่ในอันดับน้อยสุด

2) ผลวิจัยเกี่ยวกับผู้เรียนในการจัดการเรียนการสอน พบว่า การศึกษาความคิดเห็นของนิสิตในการจัดการเรียนการสอน โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.31, SD = 1.216$) โดยประเด็นการประเมินผลในการจัดการเรียนการสอน อันดับ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.34, SD = 1.219$) รองลงมา วิธีการสอน ($\bar{X} = 3.33, SD = 1.216$) ผลวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางวิชาการโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.28, SD = 1.222$) โดยประเด็นการวางระบบผู้สอน อันดับ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.43, SD = 1.283$) งานพัฒนาทางวิชาการ น้อยที่สุด คือ การรับนิสิตผลที่เกิดจากนิสิต และการประเมินผู้เรียน ($\bar{X} = 3.24, SD = 1.321$) ผลวิจัยเกี่ยวกับพัฒนาการทางอาชีพ พบว่า การศึกษาความคิดเห็นของนิสิตในพัฒนาการทางอาชีพโดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.32, SD = 1.209$) โดยประเด็นความภูมิใจในการรับรู้และฝึกฝนทักษะทางวิชาชีพ อันดับ 1 อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42, SD = 1.50$)

3) ผลการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความคิดเห็นของหน่วยงานผู้ใช้งานบัณฑิตเกี่ยวกับความสามารถในการแสวงหาทรัพยากร โดยภาพรวม พบว่า อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.37, SD = 1.141$) เมื่อพิจารณาในรายข้อคำถาม อันดับ 1 มีการปรับปรุงหลักสูตรการจัดการเชิงพุทธอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.46,$

$SD = 1.141$) รองลงมา เป็นเรื่องไม่ยากที่จะแสวงหาบัณฑิตที่สำเร็จจากสถาบันการศึกษาแห่งนี้ อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.38, SD = 1.216$)

2. สรุปผลการวิจัยเชิงคุณภาพ

การพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยงานวิทยบริการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยการประชุมระดมสมองด้วยเทคนิค SWOT สรุปเป็นประเด็นสำคัญได้ ดังนี้

1) จุดแข็งขององค์กร พบว่า 1) มหาวิทยาลัยมีชื่อเสียงและเกียรติคุณทางการจัดการศึกษาและบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนาเป็นที่ปรากฏทั้งในและต่างประเทศผ่านกระบวนการบริการวิชาการและการผลิตบัณฑิตออกไปรับใช้สังคม และคณะสงฆ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ 2) มหาวิทยาลัยมีความเป็นอิสระในการบริหารจัดการสามารถออกแบบและพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ ยืดหยุ่น คล่องตัว โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ภายใต้กลไกการประกันคุณภาพการศึกษา 3) มหาวิทยาลัยยังได้รับความร่วมมือและการสนับสนุนจากคณะสงฆ์และประชาชนทั่วไป ให้เปิดการศึกษาเพื่อพัฒนาคณะสงฆ์และประชาชนทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

2) จุดอ่อนขององค์กร พบว่า 1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีจุดอ่อนสำคัญคือ ไม่ค่อยมีคนรู้จักมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยส่วนใหญ่คนรู้จักอยู่ในกลุ่มพระภิกษุและสามเณรที่มาเรียนหรือมาขอใช้บริการเพื่อการศึกษาเท่านั้น ขาดการประชาสัมพันธ์ ขาดการสื่อสารให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย 2) รายวิชาของสาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มีความเป็นเอกลักษณ์สูง แต่คณาจารย์ผู้สอนยังไม่สามารถนำเสนอให้เห็นแนวคิดใหม่ เนื่องจาก ยังยึดตามหลักการเดิม 3) สัดส่วนตำแหน่งอาจารย์ต่อตำแหน่งวิชาการยังไม่เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานตามระบบประกันคุณภาพการศึกษา

3) โอกาสขององค์กรในปัจจุบัน พบว่า 1) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นสถาบันการศึกษาในกำกับของรัฐ จัดอยู่ในประเภทเฉพาะทางที่เน้นการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาตรีขึ้นไป บัณฑิตบรรพชาที่จบการศึกษาออกไป มีโอกาสสนองงานกิจการคณะสงฆ์ทั้งในด้านการปกครอง การศึกษา การเผยแผ่ การสาธารณูปการ และการศึกษาสงเคราะห์ และเป็นพระสังฆาธิการระดับสูง เป็นโอกาสให้มหาวิทยาลัยได้รับความเชื่อถือและไว้วางใจจากคณะสงฆ์ ในการดำเนินกิจกรรมการจัดการศึกษาอบรมและพัฒนาคณะสงฆ์ในฐานะเป็นมหาวิทยาลัยแห่งคณะสงฆ์ไทย เป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาบุคลากรด้านพระพุทธศาสนา 2) ค่าใช้จ่ายในการการศึกษาไม่สูง เป็นทางเลือกให้พระสงฆ์สามเณร และประชาชนทั่วไปที่มีข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจเข้ามาศึกษาได้อย่างกว้างขวาง 3) สถานการณ์ทางสังคมของโลกมีความวุ่นวายเกิดขึ้น ไม่มีความสงบ สังคมมีความแตกแยกอันเกิดจากปัญหาการพัฒนาที่ไม่สมดุล เป็นโอกาสของมหาวิทยาลัย ในการที่จะเสนอทางเลือกในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธ ผ่านกระบวนการจัดการศึกษา การบริการวิชาการ การวิจัยและการส่งพระสอนศีลธรรม พระธรรมทูตเพื่อการสอนการเผยแผ่พุทธธรรมทั้งในและต่างประเทศ

4) อุปสรรคขององค์กร ได้แก่ 1) งบประมาณที่ได้รับมีน้อย และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไม่สามารถมีรายได้จากการเก็บค่าใช้จ่าจากผู้เรียนได้อย่างเต็มที่ เพราะเป็นพระภิกษุและสามเณร ส่วนคฤหัสถ์ที่เข้ามาศึกษายังคงมีน้อย ทำให้การพัฒนาในด้านต่างๆ ทำได้ยากโดยเฉพาะคุณภาพการจัดการเรียนการสอน 2) การแข่งขันเชิงคุณภาพและปริมาณจะเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากนโยบายเปิดเสรีทางการศึกษา 3) แผนนโยบายของรัฐบาลที่จะจัดสรรงบประมาณสนับสนุนมหาวิทยาลัยในลักษณะเงินอุดหนุนเฉลี่ยรายหัวนิสิต สถาบันการศึกษาที่มีความพร้อมด้านการบริหารจัดการด้านทรัพยากร ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ด้านอาคารสถานที่ ห้องสมุด และระบบประกันคุณภาพการศึกษาถูกประเมินให้ค่าเฉลี่ยระดับคุณภาพสูงจะได้เปรียบสถาบันการศึกษาที่ไม่มีความพร้อม

5) การวิเคราะห์กลยุทธ์ทางเลือก หลังจากการวิเคราะห์กลยุทธ์ SWOT โดยการวิเคราะห์แต่ละด้านแล้ว ผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้จับคู่ทำการวิเคราะห์กลยุทธ์ทางเลือกโดยการสร้างและประเมินกลยุทธ์ทางเลือก ผู้ให้ข้อมูลหลักร่วมพิจารณาและตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างกลยุทธ์ทางเลือก จำนวน 4 ทางเลือก ซึ่งการวิเคราะห์กลยุทธ์ทางเลือกดำเนินการดังต่อไปนี้

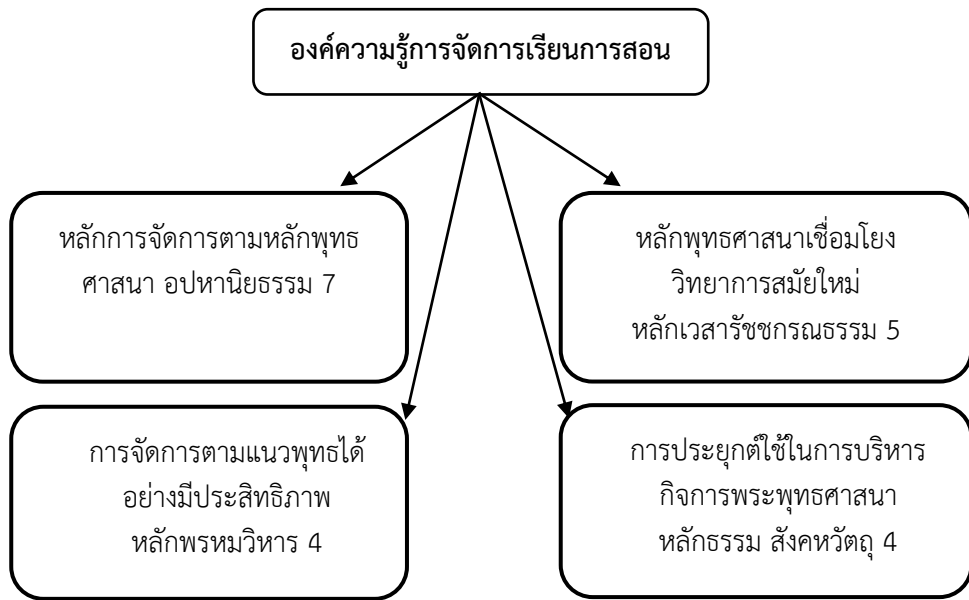
SO วิเคราะห์พร้อมกันเลยว่า เรามีจุดแข็งอะไร และมีโอกาสอะไรที่จะสนับสนุน จุดแข็งนั้น

ST วิเคราะห์ว่าเรามีอุปสรรคอะไรบ้าง และเราจะสามารถใช้จุดแข็ง แก้ไขอุปสรรคนั้น ได้อย่างไร

WO วิเคราะห์ว่า มีสภาพแวดล้อมภายนอกอะไรบ้างที่เอื้อโอกาสให้เราแล้ว แต่ถ้าเรายังมีจุดอ่อนอะไรที่จะทำให้เราฉกฉวยโอกาสนั้นไม่ได้

WT วิเคราะห์ว่า มีสภาพแวดล้อมภายนอกอะไรบ้างที่เป็นอุปสรรคกับเราและยังกระทบกับจุดอ่อนของเราโดยตรงด้วย

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากภาพที่ 1 แสดงให้เห็นว่า กลยุทธ์การพัฒนาการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (2550, หน้า 86-87) ได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอนสู่องค์ความรู้ใหม่ คือ การนำหลักการจัดการตามหลักพุทธศาสนา คือ หลักอปทานิยธรรม 7 การผสมผสานวิทยาการสมัยใหม่กับหลักเวสารัชชกรรมธรรม 5 การบริหารจัดการการเรียนการสอนตามแนวพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักพรหมวิหาร 4 การประยุกต์ใช้หลักสังคหวัตถุ 4 ในการบริหารจัดการแนวตามพระพุทธศาสนา

องค์ความรู้การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1. หลักการจัดการตามหลักพระพุทธศาสนาด้วยหลักอุปทานิยมธรรม 7 เป็นการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอน โดยการนำหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปประยุกต์เชื่อมโยงกับศาสตร์สมัยใหม่ เพื่อให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้และเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม

2. ผสานวิทยาการสมัยใหม่กับหลักเวทธรรม 5 เป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้น้องค์ความรู้ การพัฒนาการเรียนการสอน หรือการนำนวัตกรรมใหม่ เพื่อการพัฒนาจิตใจและสร้างชุมชนหรือสังคมเข้มแข็งและอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

3. การนำหลักบริหารจัดการตามแนวทางพระพุทธศาสนา มีประยุกต์ใช้กับการบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักพรหมวิหาร 4 เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการใช้หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ โดยเกิดกระบวนการบริหารจัดการโดยใช้หลักพระพุทธศาสนาบูรณาการกับการบริหารจัดการสมัยใหม่

4. พัฒนาระบบการจัดการตามแนวพุทธธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ตามหลักพรหมวิหาร 4 โดยการส่งเสริมและสนับสนุนและพัฒนาระบบบริหารจัดการ พัฒนานวัตกรรมโดยการบูรณาการหลักพระพุทธศาสนากับการเรียนการสอน การวิจัยและบริการวิชาการแก่สังคม

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการศึกษาหรือวิจัยในครั้งนี้ กลยุทธ์การพัฒนาจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอน และข้อจำกัดที่เกี่ยวกับคุณภาพ ในการเรียนการสอนด้านหลักสูตร ด้านบุคลากร ด้านการส่งเสริมวิชาการ ด้านการวัดและประเมินผล และด้านการบริหารงบประมาณ ทั้งนี้มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการนำไปใช้ ดังต่อไปนี้

1. เข้าใจสภาพการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

2. ได้ผลวิจัยของการพัฒนากลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

3. สามารถนำกลยุทธ์การจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชา การจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปใช้กับหน่วยวิทยบริการ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

1) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย สิ่งที่ผู้บริหารหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ จะต้องนำไปสร้างระบบการบริหารในระดับสูง ซึ่งควรวางไว้เป็นแนวทางสำหรับการจัดแผน เพื่อการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงกระบวนการให้มีประสิทธิภาพและคุณภาพต่อไป

1. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านหลักสูตร ด้วยการวางระบบให้มีความชัดเจน เช่น การกำหนดปฏิทินการประชุมประจำเดือน การกำหนดมาตรฐานของบุคลากรในการผลิตผลงานหลักสูตรวิชาการ

2. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านบุคลากร ด้วยการสร้างระบบการพัฒนาบุคลากรให้มีศักยภาพในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้

3. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ด้านการส่งเสริมวิชาการ ด้วยการกำหนดรายละเอียดการผลิตผลงานหลักสูตรทางวิชาการ เพื่อบริการแก่สังคมให้มากที่สุด

4. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านการงบประมาณ ด้วยการพัฒนาระบบการวางแผนงบประมาณที่เกิดความคุ้มค่า ในการใช้ทรัพยากรให้มากที่สุด และกำหนดให้บุคลากรทุกคนได้วิพากษ์วิจารณ์ถึงการจัดการงบประมาณประจำปี

5. ควรมีการปรับปรุงการจัดการจัดการเรียนการสอนด้านการวัดผลและประเมินผล ด้วยการกำหนดให้คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ให้มีความรู้ในการวัดและประเมินผลอย่างแท้จริง

2) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านหลักสูตร ด้วยการกำหนดแผนการประชุม 1 เดือน/ครั้ง ที่สามารถรับรู้ความคิดเห็นร่วมกัน ให้ทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติได้มีมาตรฐานเดียวกัน

2. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านบุคลากร ด้วยการกำหนดแผนการประชุม โดยใช้ระบบที่หลักสูตร บุคลากรสามารถเป็นต้นแบบทางวัฒนธรรม อันมีข้อตกลงร่วมกัน ให้ความสำคัญต่อกัน รับฟังความคิดเห็นร่วมกัน และบุคลากรมีเมตตา กรุณาต่อกัน

3. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านการส่งเสริมวิชาการ ด้วยการประชุมร่วมกัน เพื่อวิเคราะห์หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ทำให้ทุกคนทราบเป้าหมายเดียวกัน มุ่งสร้างคุณค่าต่อสถาบันท้องถิ่น

4. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนด้านการงบประมาณ ด้วยการกำหนดเกณฑ์ที่มีคุณภาพ บุคลากรรู้วิธีวัดและการประเมินผล กำหนดเกณฑ์การประเมินตามบุคคลที่สำคัญในท้องถิ่น รูปแบบ กฎเกณฑ์ของสำนักหลักสูตรคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ.)

5. ควรมีการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอน ด้านการวัดผลและประเมินผล จัดทำแผนรายจ่ายประจำปี การจัดทำงบประมาณร่วมกันทั้ง 4 หน่วยวิทยบริการ การควบคุมงบประมาณให้คุ้มค่า

3) ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างที่เพิ่มขึ้น เพื่อที่จะได้สรุปผลได้ชัดเจนและสามารถอ้างอิงได้มากขึ้น

2. ควรมีการศึกษาผลลัพธ์อื่นเพื่อสะท้อนประสิทธิผลของกลยุทธ์ทางเลือก นอกเหนือจากความคิดเห็นของผู้เรียน ผู้สอน หน่วยงานที่ใช้งานบัณฑิต เช่น สภาพแวดล้อมของ 3 กลุ่ม เช่น ผู้ปกครองของผู้เรียน ผู้บังคับบัญชาของผู้สอน หน่วยงานอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับบัณฑิต

3. การพัฒนารูปแบบการจัดวางมาตรฐานสำหรับการบริหารหลักสูตร สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ ที่สามารถบูรณาการกับท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม

4. พุทธบูรณาการเพื่อการจัดการเรียนการสอนด้วยหลักพุทธธรรม เพื่อให้เห็นความแตกต่างและเพิ่มเติมผลการวิจัยให้มีความสอดคล้องกันมากยิ่งขึ้นในระดับการนำไปใช้

5. การพัฒนารูปแบบภาคีเครือข่ายทางวิชาการ ที่มีประสิทธิภาพสูงในระดับส่วนงาน วิทยาเขต วิทยาลัย สงฆ์ หรือมหาวิทยาลัยอื่นๆ

6. การประเมินกลยุทธ์การพัฒนาการจัดการเรียนการสอน หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เอกสารอ้างอิง

กองวิชาการ. (2556). คำสั่งแต่งตั้งหน่วยวิทยบริการ คณะสังคมศาสตร์. สำนักงานอธิการบดี. เลขที่ ศธ 6100.3/291

ลงวันที่ 30 มีนาคม พ.ศ.2556.

บุญชม ศรีสะอาด. (2543). การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.

พระธรรมปิฎก. (2550). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม* (พิมพ์ครั้งที่ 13). กรุงเทพฯ :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). *คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในมหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2559. อยู่ธยา : สำนักงานประกันคุณภาพ มจร.*

ศิวาพร ศรีศักดิ์นันท์. (2558). *รูปแบบการเสริมสร้างจริยธรรมการสื่อสารเชิงพุทธทางสื่อออนไลน์ของสื่อมวลชนไทย.
วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย,*

Cronbach, L. J. (1970). *Essentials of Psychological Testing* (3rd ed.). New York: Harper.